

HISTORIA HARECRSTWA W PRL

Alicja Durka

Okres 1945–1948

Po II WŚ przywrócono Związek Harcerstwa Polskiego na czele z Tymczasową Naczelną Radą Harcerską, którą tak naprawdę kierował Resort Oświaty PKWN. Jednak nie było to przedwojenne ZHP, jak przedstawiała to ówczesna władza, zaczęto wprowadzać zmiany ideowe – wprowadzono m.in. nowy tekst Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego – wyrażające pełne poparcie ze strony ZHP dla władz komunistycznych. Część instruktorów z Szarych Szeregów i Organizacji Harcerek wstąpiło do powojennego ZHP i faktycznie kierowało harcerstwem w terenie, organizowali pomoc osieroconym dzieciom, szerzyli kulturę i sport, organizowali zbiórki pomocowe, wychowywali młodzież z terenów odzyskanych.

20 grudnia 1948

Odbyła się odprawa komendantów, na której ustalono nowe deklaracje wychowania w duchu socjalistycznym, oraz zerwanie z pozostałościami po skautingu i harcerstwie. Uznano to za symboliczny koniec harcerstwa.

Od 1949 roku

Powstała Organizacja Harcerska Związku Młodzieży Polskiej, OH ZMP. Instruktorzy byli zastępowani nauczycielami i działaczami Związku Młodzieży Polskiej, którzy mieli wychowywać w duchu socjalistycznym. Ograniczono organizację dla dzieci do lat 15, nadawano członkom ZMP stopnie harcmistrzów, w miejsce krzyży harcerskich i lilijek wprowadzono tzw. czuwajkę.

Czuwajka

Harcerstwo zaczęło działać w konspiracji. Instruktorzy zakładali jednostki, na wzór tych sprzed wojny, prowadząc tradycyjną działalność wychowawczą, jednocześnie dokonując sabotażu na komunistyczną władzę: zamalowywanie propagandowych haseł, pomników, zrywanie czerwonych flag. Tajna organizacja harcerska „Orleńca”, 3 maja 1951 roku, poprowadziła akcję śpiewania patriotycznych pieśni przez uczniów szkoły podstawowej, na znak sprzeciwu wobec usunięcia święta 3 maja z kalendarza. Harcerzy spotykały aresztowania, tortury, byli zastraszani.

Po śmierci Stalina (1953 r.) komuniści zaczęli słabnąć, a ZMP funkcjonowało bardzo słabo. Dlatego powstała Organizacja Harcerska Polski Ludowej (OH ZMP–OHPL). Miała za zadanie: wszechstronne wychowanie komunisty i wiązanie dziecka na zawsze z promienną wizją przyszłości komunizmu.

Jednak idee harcerstwa nadal były żywe i przysparzały problemy Komendzie Głównej OHPL. Powstał dualizm organizacyjny, czyli powstawanie komend instruktorskich złożonych z dawnych instruktorów harcerskich, które prowadziły oddolne działania wychowawcze.

1956 Krajowy Zjazd Działaczy Harcerskich

W 1956 zwołano zjazd, który miał za zadanie poradzić sobie z niesubordynacją instruktorów, spotkanie doprowadziło do odtworzenia ZHP. Przywrócono wcześniejszą symbolikę i włączono do niego przede wszystkim instruktorów Szarych Szeregów, np. Aleksandra Kamińskiego.

Okres 1953–1980

Po dwóch latach władza znowu przejęła organizacje. Odejście A. Kamińskiego spowodowała powstanie ponowne dwoistości ZHP, gdzie oddolne jednostki sprzeciwiały się komunistom.

W 1973 roku ZHP wszedł do nowo powstałej Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej. W tym samym roku powstała także Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej, czyli program harcerstwa dla szkół średnich.

KIHAM 1980

Na jesieni 1980 roku powstały Kręgi Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego (KIHAM-y). Walczyły o przywrócenie tradycyjnych wartości i ideałów harcerskich, Prawa i Przyrzeczenia oraz skautowych metod działania.

Zamiast wzajemnej izolacji środowisk, umyślnie stosowanej przez władze ZHP – łączność i braterstwo. Zamiast świeckości, a w rzeczywistości ateizmu – wychowanie w duchu etyki chrześcijańskiej, zgodnie z rotą tradycyjnego Przyrzeczenia. Zamiast rządów etatowego aparatu – instruktorska praca społeczna. Zamiast nakazów i inwigilacji ze strony PZPR – samodzielność organizacyjna. Zamiast ludzi przypadkowych i „nadanych” z zewnątrz – własna, wychowana w organizacji kadra instruktorska. Zamiast zakłamania i pozorantwa – prawda, rzetelność w pracy – Jerzy Parzyński.

W 1982, podczas stanu wojennego, KIHAM zostało rozwiązane przez władze socjalistyczne. Instruktorzy jednak nie zaprzestali spotkań i działali w konspiracji. W 1983 roku harcerze pełnili Białą Służbę podczas pielgrzymki Jana Pawła II do Polski. Dało to początek organizacji, która na początku nazywana była „Naszym ruchem”, „Ruchem Harcerskim”, a od 1988 roku „Ruchem Harcerskim Rzeczypospolitej”. Zaczęto się zastanawiać nad przejęciem ZHP przez tę organizację. W 1989 roku z RHR wyłoniły się dwie organizacje, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej i ZHP – 1918 (ten drugi niedługo później połączył się z ZHR), część instruktorów zaczęła reformować i przywracać dane ideały w ZHP.

BIBLIOGRAFIA

Organizacja Harcerska Związku Młodzieży Polskiej

https://pl.wikipedia.org/wiki/Organizacja_Harcerska_Zwi%C4%85zku_M%C5%82odzie%C5%BCy_Polskiej

Podziemna org. ZHP „Orlęta”

<https://konspiracjaharcerska.pl/podziemna-organizacja-zhp-orleta/>

Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej

https://pl.wikipedia.org/wiki/Harcerska_S%C5%82u%C5%BCba_Polsce_Socjalistycznej

Ruch Harcerski Rzeczypospolitej

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ruch_Harcerski_Rzeczypospolitej

Porozumienie Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kr%C4%85g_Instruktor%C3%B3w_Harcerskich_im._Andrzeja_Ma%C5%82kowskiego

Artykuły

<https://histmag.org/miedzy-oporem-a-przystosowaniem-harcerstwo-w-prl-13446>

<https://wyborcza.pl/7,87648,18353758,oboz-harcerski-w-prl-glod-samotnosc-milczenie-i-pionierzy.html>

http://www.169.zhr.pl/historia_harcerstwa/kiham.htm

<https://web.archive.org/web/20041105190023/>

Książki

Między Kamińskim i Kurokiem. Ewolucja Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1956-1964, red. Michał Wenkлар, Kraków 2021, 230 s., ISBN 978-83-8229-217-6

KIHAM - zarys wydarzeń, wybór dokumentów i relacji Harcerska Oficyna Wydawnicza - Bratnie Słowo, S.Czopowicz, 1987

Archiwalne materiały

https://web.archive.org/web/20041105190023/http://www.169.zhr.pl/historia_harcerstwa/kiham.htm

<https://isba.skaut.tarnow.pl/>

https://archiwumharcerskie.pl/index.php?title=Strona_g%C5%82%C3%B3wna

Film

„Dreszcze” 1981 r., reż. Wojciech Marczewski